

tesi **cer-car* < CERCER que hi ha en *Cercastello*. Doncs: *Cer-car-aran* > *Cercuran* i l'haplogogia *-ar* de *ar-ar* no ens faria escrupol; però llavors no expliquem la vocal de *-cu-*; i recórrer a la intercalació del basc *-ko-* ja no fóra compatible amb la resta de la combinació; entrebanc que acaba d'enderrocar aqueixa bastida, ja abans massa complicada, forçada, i ben arbitrària en la nostra regió.

En proposo una altra, que si bé també és construïda, i no sense complicació fonètica, té els avantatges d'emperrar-se en un nom immediat al balneari de Les Viles; i de basar-se en la importància de les fonts com a característica de les dues valls independents que duen el nom *Cercuran* (i sens dubte la tercera, perquè és segur que a l'alta vall de Torla, hi ha de sorgir l'aigua arreu). Això suggereix que aquí entri el basc ITURRI 'font' que ha donat tants topònims de Cerdanya, Pallars, Ribagorça i tot el Pirineu (*Dorres, Turrosso, Torllussà* (*Top. V. Boi* II, 20-21), i fins *Tossa* (< *Torssa*) arran de mar.

Ara bé una de les fonts més importants que broten prop del Balneari és la *Font de la Torcia*: anotava *torèida* oït un cop amb *-d-*, sens dubte ultracorrecció del cast. vulgar, *corrio*, *-ia*, per *corrido*, *-ida*: car jo imaginava que poguéu venir del cast. *torcida* 'ble' sigui pel ble d'alguna llumenera o gresol, sigui per l'herba blenera que nasqués allí. Però En Garruz protestà: «no, no hay nada *torbéu*» ('torçat') (XLVII, 82), donant a entendre ja amb això que és *Torèia* el nom propi d'aquelles deus: car es tracta de tota la zona on neixen les aigües de la vall de la *Torcía* (XIX, 82).

Després he anat retrobant aquest nom en molts altres llocs i sempre com a nom de naixements d'aigua. Hi ha un altre *Barranc de la Torçid* prop de Vila-carli, uns 6 k. al SSE. de *Cercuran*, a l'indret dit també *el Caduerco* (probablement 'el cossi, la cadolla'), segurament un dels cocons on neix l'aigua del barranc; però és un barranc ben diferent, que va cap a l'Isàvena, mentre que el de *Cercuran* desaigua a l'Ésera. *Las Torsidas* pda. en un cap de barranc en el te. de Lluçars (baixa Ribagorça, XVIII, 145). *Barranc i Font* en el te. de Malpàs, 20 k. a l'E. de Les Viles, i uns 16 dret al N. del *Cercuran* de Torre Tamúrcia, si bé aquest amb una forma un poc diferent: *la Torçida* (XIX, 166).

Un NL de Biscaia ens il·lumina sobre l'origen d'aquest nom ribagorçà. Com ha establert la monografia del P. Sasia, *Trucios*, poble de les *Encartaciones* de Biscaia (28 k. a l'O. de Bilbao), era antigament *Turcios*, i ve d'un compost de *iturri* 'font' —més precisament, del seu derivat *cohe*. amb *itur-tzi* —combinat amb *otz* 'fred': (*I)turtzi-otz* que Sasia tradueix «el fontanar frí».

Aquí tenim, doncs, l'etimologia dels nostres *Torcía/Torxia*: amb l'article postposat *-a*, propi del basc, i l'acostumada afèresi de la *r-* que veiem també en *Turcios*, i que havíem observat ja en els nostres NLL *Dorres, Turrosso, Torllussà* i *TÚRI-SSA* > *To(r)sa*: tots vénen, doncs, de (*I*)*TURTZI-A* 'el fontanar'. Més hi ha, encara,

i ben lluny d'allí, ja en el País Valencià: la gran font que aprovisiona el poble de Vilafamés: es diu *La font de la Triciola* (XXIX, 7.9): vàrem visitar-la amb el meu informant; calia endinsar-se en un petit túnel i allà brollaven enormes dolls que, ben canalitzats, fertilitzen tota la vall de Vilafamés. Aquí tenim un altre compost basc (*i)tur-tzi-ol-a* 'el cabanot del fontanar': bona cabana (bc. *ol*) aquella foradada!: dissim. *trosiola* > *tre-siola* > *tri-*.

¿Seria només temptador cercar un lligam etimològic entre *Cercuran* i la seva *Torcía*? Més que això: aquesta és una pista segura, puix que aquest fontanal és la font termal i la font de la riquesa de les Viles i *Cercuran*. Aquí cal també una combinació fonètica, però des d'una base ja més atansada al resultat que coneixem. *TUR-TZI-KO-ARAN* 'la vall del Fontanal', amb metàtesi de *TU* i *TZI*: *TZIRTUKU-RAN*. Car així la síncope de *-TU-* és més concebible. I si en la *Torxida* de Malpàs hem vist el *tçi* canviat en *xi*; això ens ajudarà també a explicar-nos aquell *-š-* de la variant *øeršurán*, que ens xocava en l'exemplar de Torla: per ex. *širtu-aran* encreat amb *-ercu-*. Aquest sense el *-KO-*: *TURTÇI-ARAN*, amb assimilació consonàntica *Çurçiaran*, *-šaran* i metàtesi de les vocals *Çeršuran*.

Els detalls de tot plegat són complicats i resten dubtosos. També pot ser que en *Cercuran* hi hagués primer assimilació consonàntica seguida de metàtesi i haplogogia: *Turçiku-ran* > *Çurçi* > *Çircuran* > *Cercuran*. Però si en això queden dubtes, l'etimologia de *Torcía* queda fermament establerta; i seria ben inversemblant que no hi hagi entre aquest i el seu veí *Cercuran* un lligam o altre, certament no gaire divers del que he suggerit.

CERDANYA

La comarca pirinenca, junt amb el nom de la qual estudiaré els NLL que deriven del seu nom i del dels seus habitants: CERDA.

En aquest diccionari etimològic no ens cal documentar gaire els usos antics i moderns del nom d'una de les comarques més conegudes dins el domini de la llengua. En donarem, en canvi, algunes dades el principal mèrit de les quals és el d'haver estat recollides personalment i referir-se a coses poc conegudes.

PRON. MOD.: *sərdáŋə* oït així sempre i pertot, a Cerdanya i a totes les comarques de vocalisme oriental.

Gentilici: *sərdá*, *-áns*. En cat. occid. la pronúncia oscilla entre *sərdá* (p. ex. a Castellar de la Ribera i a lsavarre, XLVI, 118.50, XXXVII, 96.12) i *sərdá* (en els mateixos pobles 72.22, 96.13), oscil·lació que no reflecteix cap fet antic sinó la tendència fonètica general a tota *e* pretònica seguida de *r*; en el P. Val. només tinc nota de *sərdá*, p. ex. a Artana, Llanera, Xàtiva, Montesa (XXIX, 159.18, XXXII, 44.16, 18.20, 63.10). Localment, en comarques pirinenques se n'han usat d'altres: *cerdanyols* (*sərdəŋóls*) a La Cabanassa (XXIII,